

Rädda Barnens Ungdomsförbunds remissvar

- *Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord SOU 2019:32*

Rädda Barnens Ungdomsförbund (802416-1203) har beretts tillfälle att yttra sig om betänkandet *Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord* (SOU 2019:32).

Rädda Barnens Ungdomsförbund är en organisation av barn och unga som kämpar för att FN:s konvention om barnets rättigheter ska efterlevas och respekteras samt att ge barn makt och möjlighet att förändra sin och andra barns situation, här och nu. Sen vi grundades (2003) har vi arbetat för att stoppa vuxnas våld mot barn.

Vi vill understryka värdet vi ser i att organisationer som består av barn och unga konsulteras. I framtiden vill vi se fler organisationer som direkt representerar barn och deras åsikter bland remissinstanserna för lagförslag rörande barn.

Vi ser att utredningen har gjort ett gediget arbete med ett genomgående barnrättsperspektiv samt med tydliga hänvisningar till Barnkonventionen likväl som till barns röster och aktuell forskning. Vi ser fram emot att läsa fler utredningar med lika tydligt barnrättsperspektiv. Det är den här nivån utredningarna behöver nu när Barnkonventionen blir lag. **Rädda Barnens Ungdomsförbund tillstyrker förslagen i sin helhet men lämnar följande synpunkter.**

Kortfattade synpunkter:

1. Barns upplevelse av våld spelar roll, inte bara deras bevitnande av det
2. Ett utökat uppdrag för särskilda företrädare behövs
3. Rädda Barnens Ungdomsförbund välkomnar kompletterande förslag om att en ny form av ombud bör utredas
4. Rättsprocesser behöver bli mer barnanpassade
5. Resurser behöver tillföras och handläggningstider måste granskas
6. Barnahus behöver utvecklas
7. Rädda Barnens Ungdomsförbund tillstyrker förslaget att en ny straffbestämmelse ska införas som gör det straffbart att uppmana någon att begå självmord
8. Ytterligare åtgärder för att stärka barn som upplever våld

1. Barns upplevelse av våld spelar roll, inte bara deras bevitnande av det

Gällande utredningens val att föreslå begreppet 'bevittna' istället för 'uppleva' ser Rädda Barnens Ungdomsförbund att det finns en konflikt mellan barnrättsperspektivet och straffrättens grundprinciper. Som barnrättsorganisation hade vi velat se en utformning av lagstiftningen där barnets upplevelser står som utgångspunkt men vi kan utifrån utredningens resonemang om legalitetsprincipen acceptera att begreppet bevittna föreslås.

Bakgrunden till att Rädda Barnens Ungdomsförbund menar att 'uppleva' är ett bättre ord är att barn mycket väl kan påverkas av våld i de situationer då de inte bevitnat våldet genom syn eller hörsel, utan istället sett, hört eller känt lukten av dess konsekvenser. Ett exempel är när barnet träffar en förälder med blåmärken, sår, benbrott eller andra synliga skador efter våldet. Ett annat exempel är när barnet kommer hem till ett sönderslaget hem eller kommer hem och känner lukten av blod. Barns omedelbara upplevelser av våld är i dessa situationer minst lika obehagliga som direkta syn- eller hörselintryck.

Dessutom vill vi uppmärksamma att vuxna i hem där våld förekommer ofta har strategier för att barnen inte ska se eller höra våldet. Ett exempel kan vara att barnen tas till ett annat rum och sätts framför en skärm med hörlurar. Dessa barn förstår ofta precis vad som händer och vet att en av föräldrarna blir utsatt för våld medan de tittar på skärmen även om de inte hör våldet just denna gång. Barnen får sedan ytterligare uppleva våldet när de ser trasiga möbler eller en skadad förälder. Vi menar att dessa barns tillit till sina föräldrar måste anses skadas på liknande sätt som barn som direkt ser eller hör våld mellan sina föräldrar.

Ytterligare en aspekt att ta hänsyn till är att barn som utsätts för våld ofta utvecklar egna strategier för att slippa se eller höra våldet medan det pågår, till exempel att lyssna på musik med hög volym. Barn är fullt medvetna om våldet som pågår i deras närhet och det hade varit önskvärt om även denna grupp innefattas i det lagstadgade skyddet.

Mot bakgrund av att barn registrerar våldet mot närstående med flera olika sinnen anser Rädda Barnens Ungdomsförbund att begreppet upplevelse skulle ge ett starkare straffrättsligt skydd för barnet. Bevitnande blir i detta fall ett begrepp som enbart utgår från vuxenvärldens behov att följa uppsatta straffrättsliga principer och inte barnets rättigheter eller behov. Rädda Barnens Ungdomsförbund tycker att det redan nu bör övervägas om det kan räcka med att barnet befunnit sig i närhet till våldshandlingarna eller att barnet har kunnat se spåren efter våldet i form av skador på sin närstående eller hemmet.

Om detta inte kan göras delar Rädda Barnens Ungdomsförbund Barnombudsmannens åsikt att det finns ett behov av en utvärdering av den nya lagen för att se att man inte gjort en för snäv tolkning av begreppet bevittna samt undersöka möjligheten att utvidga begreppet ytterligare.

2. Ett utökat uppdrag för särskilda företrädare behövs

Rädda Barnens Ungdomsförbund tillstyrker förslaget om att uppdraget som särskild företrädare för barn ska förtydligas i lagtext och utvidgas till att tillgodose barnets rätt i angelägenheter som rör verkställighet för utbetalning av skadestånd och ansökan om brottsskadeersättning samt att hämta barnet till förhör och förse barnet med information. Dessutom vill Rädda Barnens Ungdomsförbund föreslå att uppdraget även ska omfatta ett ansvar för att barnet lämnas till hemmet på ett tryggt sätt efter förhör.

För att Barnkonventionens tolfte artikel och grundprincip om delaktighet ska kunna säkerställas är det avgörande att barnet får relevant information på ett sätt som är begripligt för barnet. Därför vill Rädda Barnens Ungdomsförbund precis som Barnrättskommitténs (i sina allmänna kommentarer 2009) och Europarådets ministerkommitté (i sina riktlinjer för ett barnvänligt rättsväsende) understryka vikten av att de som arbetar med barn, i detta fall särskilda företrädare, är utbildade i barnets rättigheter och att kommunicera med barn i alla åldrar och utvecklingsstadier samt med barn i särskilt utsatta situationer.

3. Barnens Ungdomsförbund välkomnar kompletterande förslag om att en ny form av ombud bör utredas

Vi ser att det finns allvarliga brister när det gäller att tillgodose barns rätt till skydd, stöd och rehabilitering i samband med rättsprocesser. Barn har rätt till stöd och rehabilitering och ska inte behöva vänta för att förövaren vill förhindra hjälpen eller för att den våldsutsatta föräldern har nedsatt förmåga och möjlighet att fatta beslut om vård eller sociala insatser.

Rädda Barnens Ungdomsförbund håller därför med utredningen om att frågan om hur barns behov av stöd i samband med rättsprocessen kan tillgodoses på bästa sätt behöver utredas vidare. En sådan utredning borde undersöka om det ansvaret ska ligga på den särskilda företrädaren eller om det behövs en ny form av ombud för barn.

4. Rättsprocesser behöver bli mer barnanpassade

Rädda Barnens Ungdomsförbund ser ett behov av att rättsprocessen blir mer barnanpassad och att yrkesverksamma inom hela rättskedjan får ökad kunskap om barnets rättigheter. Detta är extra aktuellt nu när uppskattningsvis ytterligare 4000 barn per år kommer ingå i rättsprocesser och Barnkonventionen blir lag.

Vi ser att det finns en oroväckande låg kompetens i det svenska rättsväsendet när det gäller arbete med barn. Rättsprocessen är i grunden utformad efter vuxna och allt för ofta är det vuxenperspektivet som får företräde framför barnperspektivet. Ett utvidgat uppdrag som särskild företrädare och en utredning om en ny form av ombud för barn är steg i rätt riktning för att göra rättsprocessen mer barnanpassad. Utöver detta krävs kortare handläggningstider och snabbare utredningar samt relevant utbildning för de som

möter barn. Det är viktigt att det inte dröjer för länge tills barnet bjuds till inledande förhör och att intervjuerna som genomförs av polis, rättsväsende och socialtjänst är barnanpassade utifrån ålder och kompetens. Det krävs kunskap om hur barn i olika åldrar agerar och reagerar, men också förståelse för att barn är individer med egna erfarenheter och förutsättningar.

5. Resurser behöver tillföras och handläggningstider måste granskas

Utredningen uppskattar att cirka 4 000 barn per år kommer att höras med anledning av misstanke om barnfridsbrott. Samtidigt bedömer utredningen att kostnaderna för införandet av barnfridsbrottet inte blir större än att de kan rymmas inom Sveriges domstolars, Åklagarmyndighetens, Polismyndighetens och Brottsoffermyndighetens nuvarande anslag (s. 262).

Vidare ingår det i förslaget att Skyndsamhetskravet på grund av minderårig målsägande (enligt 2 a § förundersökningskungörelsen) kommer att omfatta barnfridsbrott av normalgraden men inte mindre allvarliga brott. Rädda Barnens Ungdomsförbund ser våld mot barn som ett folkhälsoproblem som medför enorma kostnader för samhället och tror därför att utredningens förslag på sikt kommer att leda till minskade samhällskostnader. Det betyder dock inte att den kortsiktigt adderade arbetsbelastningen och de ökade kraven på aktuella instanser ska underskattas. Om anslagen inte ökas vill vi uppmana regeringen att noga följa utvecklingen av handläggningstider inom rättssystemet. Denna oro kommer inte minst då vi tack vara Rädda Barnens regelbundna rapporter vet att ungefär en tredjedel av alla barn som utsätts för allvarliga brott får vänta längre tid än de 90 dagar som förundersökningskungörelsen kräver.¹

6. Barnahus behöver utvecklas

Rädda Barnens Ungdomsförbund menar precis som utredningen att det finns behov av att formalisera Barnahusens verksamhet med fokus på förbättrad likvärdighet och kvalitet. Vi ser det som mycket problematiskt och rättsosäkert att kvaliteten på bemötande av våldsutsatta barn varierar beroende på geografisk hemvist. Vi vill att alla barn ska ha tillgång till ett Barnahus av god kvalitet och efterfrågar därför fler Barnahus samt mer reglering och centralstyrning av Barnahusen.

7. Rädda Barnens Ungdomsförbund tillstyrker förslaget att en ny straffbestämmelse ska införas som gör det straffbart att uppmana någon att begå självmord.

Den psykiska ohälsan hos barn och unga ökar och gruppen står för det självmordstal med en minst positiv utveckling.² Detta är något vi vet både genom aktuell forskning och vår

¹ Blomdahl Wahlberg, Emma ; Fröberg, Frida och Söderlind, Natalie. BROT MOT BARN 2016 OCH 2017 I SVERIGE RAPPORT 2018. Rapport/ Rädda Barnen: 11. Stockholm: Rädda Barnen, 2018.

² Jiang, Guo-Xin ; Hadlaczky, Gergö och Wasserman, Danuta. SJÄLVMORD I SVERIGE. Rapport/ Nationellt centrum för suicidforskning och prevention (NASP): 12-16. Karolinska Institutet & Stockholms läns landsting, 2017.

dagliga erfarenhet av att organisera barn. Utöver utredningens förslag ser vi ett brådskande behov av att utreda andra preventiva åtgärder för grupper av unga med extra oroväckande självmordstal. Vi tänker främst på de alarmerande siffror som utgör självmordsstatistiken hos ensamkommande barn och unga.³

8. Ytterligare åtgärder för att stärka barn som upplever våld

Utredningens förslag är ett steg i rätt riktning i kampen för att barnets rätt att skyddas mot alla former av fysiskt och psykiskt våld. Det finns dock ytterligare steg innan barn i Sverige kan leva fria från vuxnas våld.

På lagstiftningsområdet ser vi behov av att införa misshandel av barn som en egen brottsrubricering*. Barnrättsutredningens kartläggning visar att den som har slagit ett barn ibland inte har fått något straff, då det inte gått att bevisa att barnet blivit skadat eller fått ont. Därför föreslår Rädda Barnens Ungdomsförbund precis som utredningen att lägga till en straffbestämmelse i brottsbalken om misshandel av barn som inte innehåller ett smärtrekvesit. På så vis kan vuxna dömas för misshandel av barn eller grov misshandel av barn utan att barnet ska behöva bevisa att våldet orsakat smärta.

Vidare är det viktigt för Rädda Barnens Ungdomsförbund att den nya lagstiftningen och barnets status som brottsoffer får genomslag i tillämpningen av annan lagstiftning, framförallt i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Det är Rädda Barnens Ungdomsförbunds förhoppning att barnets status som brottsoffer när det upplevt våld mellan närstående kan leda till att barnets behov av skydd uppmärksammas mer och få större betydelse i socialnämndernas och domstolarnas riskbedömningar. Barnets rätt att välja umgänge och barnets bästa bedömningar måste få en betydligt starkare ställning i ärenden om vårdnad, boende och umgänge. Barnrätten behöver väga tyngre än föräldrarätten när de står i konflikt med varandra.

Utöver ovanstående vill Rädda Barnens Ungdomsförbund ta upp behovet av lagstiftningsåtgärder för att i praktiken möjliggöra en snabb vårdnadsöverflyttning när en vårdnadshavare har dödat eller allvarligt skadat den andra föräldern.

Avslutningsvis vill vi peka på att barnets rätt till skydd från våld är särskilt starkt i hemmet. I framtiden hoppas vi se en lagstiftning som gör att barnet skyddas från alla typer av våld, både våld direkt riktat mot sig och från upplevelsen av att se våld mot närstående oberoende av relationen till förövaren.

Vendela Carlfjord
Förbundsordförande
Rädda Barnens Ungdomsförbund

³ Hagström, Ana; Hollander, Anna-Clara och Mittendorfer-Rutz, Ellenor. Kartläggning av självskadebeteende, suicidförsök, suicid och annan dödlighet bland ensamkommande barn och unga. Rapport/ Karolinska institutet: 6. (2018).